

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De ordine docendi ac studendi

Guarini, Battista

[Heidelberg], 18. Dez. 1489

Baptista Guarinus [...] Tsi Kaffee

[urn:nbn:de:bsz:31-290373](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-290373)

Baptista Guarinūs ad

Raffeeum Bambaram Brixianum adolescentem generosum discipulum suum, de ordine docendi ac studendi.

Tibi Raffee

carissime ea sit morum et ingenij tui elegantia / vt sponte tua nō in diuitijs aut maiorz imaginibus, (que tibi larga manu fortuna prebuit) sed in virtute veram nobilitatem repositam esse antea iudicares. Tamen ex iuuenalis

nostri satyra qua eam materiam dilucide absoluit: Sic nuper eam opinionē animo tuo inhesisse cognoui / vt ad capescenda hec humanitatis studia multo seruētior z alacrior euaseris. Ea ppter boni preceptoris officij esse duplici aliquam tibi viam / z quendam quasi studioz cursum declarare: per quem facillime istam auiditatem expleres: et quasi adiectis sponte currenti calcaribus teipsum duplicata cupiditate incitares. Tuo igitur nomini libellum hūc destinavi / ex quo tam grece q̄z latine z preceptoris in erudiendis adolescentibus / z ipsoz discipuloz in studendo tum officium tum ordinem percipies. Quod si qua erūt que ad te minime pertinere intelligas: putabis me nō tibi q̄z ceteris sub tuo nomine adolescentibus hoc perfectum / z discendi z studendi cōmentariolum voluisse largiri: tu ea tantum excerpes quibus te indigere senties. Nec dubitauerim affirmare eos qui sub eiusmodi institutione docti fuerint / in eruditissimoz hominū numero aliquando haberi dos esse. Ea etenim collegi: q̄ nō meo tantū iudicio (q̄d nō magnū vt pote adolescentis esse potest) sed doctissimoz etiam viroz: z in primis optimi parentis

A. ij.

mei quem longo iam tempore in hoc docendi munere exercitatum fuisse non te fugit: ad precipiendi studēdiq; rationem maxime conducere videbantur. Itaq; ea legēs nō me sed ipsum parentem loqui existimabis: nibilq; scriptū esse tibi psuadebis: quod non longo vsu probatū sit: Certum ne hoc velis falso extollere videar: tu rem iam vides bis et vt spero precepta ipsa assidua exercitatione vera esse cognosces. Antequā tñ ad studēdi docēdiq; precepta veniamus haud quaq; a proposito nostro alienū esse videbitur. Si adolescentes ipsos admonuerim? primū vt quā eis preceptor extrinsecus tradere non potest: discendi cupiditatem/ ipsi per se sponte illā arripiant: et ad hydropis similitudinē se cōformēt. Cui vt inquit Quidius Quo plus sunt pote plus sitiūtur aque. Sic et ipsi quo plura indies didicerint/ eo plura precipere et haurire tanq; diuturnam sitim extingere cupientes incitentur. teneantq; illud assidue ante mentis oculos/ quod socrates grecus pcepit. Si eris discendi studiosus: multa disces, facile autē ad eam aviditatem seipos exhortabūtur. Si vt idem inquit Socrates turpe esse cogitauerint mercatores totā itaq; maria nauigare vt diuitias amplificent: Juniores vero terrestris itineris ad preceptores tēdere debēt vt meliorem mentis habitum constituent. Si animo etiā versauerint nullam esse possessionem doctrina honestiorem: aut stabiliorem. nam pulchritudinem et robur etiā si nullo morbo diminuantur cerie senectus ipsa conficit. Pecunie vero sepius inertie causam/ quam adipiscende virtutis materiam prestant: Nam sicut in extrema inopia positus haud facile est emergere: Ita omnium rerum copia astutantes ad voluptatem facillime alliciūtur: Abi autem voluptatis regnum adsit ibi difficile est virtutes consistere. Quod si etatis imbecillitate non eam prudentiam habebunt vt id anima duertere queant: Parentum erit officiū ad id blandis vocib; teneras illorum aures consuefacere: et minis a voluptatibus deterere/ vt quod ab infantia imbibierint desiderium/ euz etate simul accrescat. Et cū adultū

voluptatum sermones audierint / quasi ad huc paterne vo-
cis precepta auribus intonēt / eos ut venena horreant et des-
testentur. Deinde in preceptore colendo paternam sibi cō-
stituent sanctitatem. Nam si eum cōtempserint / eius quo-
q; preceptionem contemnāt necesse est. Neq; enim existis
mandum est. Maiores illos temere p̄ceptorem sancti vo-
luisse parentis esse loco. sed ut ille maiore cum diligentia
beniuolentiaq; eos instrueret: ipsi autem venerabūdi eius
dicta velut e paterna quadam affectione manantia obser-
uanda esse crederent: quo circa ea in re Alexandri magni
exemplum imitabuntur / qui non minus se Aristoteli pre-
ceptori q̄ philippo patri debere p̄dicabat / propterea qd̄
ab hoc esse tantum: ab illo et bene esse accepisset. Qui ve-
ro animus ita institutus fuerit / optimam de se spem polli-
cebitur / ut omnisi non modo expectationem: sed etiam vo-
ta sit superaturus: Nam ut ait Crispus. ubi intenderis in-
genium valet. In primis autem id cauendum erit neru-
dibus et indoctis ab initio preceptoribus tradantur eru-
diendi / a quibus illud Ciceronis consequantur / ut dimi-
dio stultiores redeāt q̄ accesserint. ut enim tempus taceā
quod amittunt / efficitur profecto illud Timothei musici:
ut postea duplex suscipiendus sit labor. alter quo ea que di-
dicerunt obliuioni tradant. quod sane difficilimum ē iu-
sta flacci sententiam. Quo semel est imbuta recens serua-
bit odorem Testa diu. Alter ut ad meliores preceptōnes
euehantur. quod etiam eo tardius fit quo in prioribus il-
lis obliterandis necesse est operam tempusq; consumere.
Dmnino danda erit opera ne pueri propter litterarum di-
sciplinam grauiter et acriter verberētur. habet enim ea res
seruile quiddam / et generosus sepe numero animus ita
indignatur / ut plagarum causam iam tum litteras oderit:
cum nec dum gustare coeperit: adde q̄ uictu verborum des-
clamaciones eis prepositas non ingenio proprio compo-
nunt sed ab alijs occulte cōpositas afferunt: quod capita-
le et pernitiosissimum est: Nam utrunq; uehemēter fallit:

z preceptorem qui spem falsam presumit: z discipulū q̄ id non intelligit: quod a se factum mentitur: honestius igit̄ z vtilius erit vel blanditijs agere: vel interdū solo verbo rum terrore: ita vt plage statim subsecuturē videantur: Nā si securus fuerit/ maximā negligentie fenestram licentia illa p̄bebit. Si vero paulo adulti fuerint/ vt honoris cupiditate excitari possint: tunc admonendi erunt/ quanto de decori id futurum sit si operam luserint: si reliquis ignauiores tardioresq̄ apparuerint: z vt magis eos nescire q̄ discere pudeat. Placet etiam vt pueris ipsis aliquis ad disciplinam focins adiūgatur/ cuius emulatione quibusdā quasi igniculis accendantur: Est enim nobilibus animis quedam infecta generosa inuidia: vt in eodem studiū genere versantibus postponit: z quasi hebetiores relinqui erubescant. Ex quo sequitur vt certatim emulantes. Alter alterū reddat alacriorem: Non tamen id probamus vt sub eodem preceptore magnus puerorū numerus prima simul elementa doceat. Dū enim omnibus satisfacere cupit: omnibusq̄ se impartit/ nemini aut integrā aut magnā impedit curam: quo fit vt sicut nemo neglectus/ ita z nemo bñ doctus inderuertatur. hoc autē de his precipimus qui prima litterarum fundamenta perdiscunt: Nam in paulo progressis qui iam poetas z historicos z oratores audire possunt id minime ē necesse: Nā quo maior erit turba eo diligentius preceptor ipse legere conabitur: quia Quinto teste: Excitat auditor studiū. In illis autē erudiēdis orationem hūc seruari oportebit/ vt litteras z verba apte quidem z expeditē non tamen expresse nimis pronūciare consuecant: Nam sicut obscura est intra dentes murmuratio z verborū conculcatio: ita in incūda z fastidiosa vebemētum litterarum expressio: tum in verbis quasi syllabarum dilatio. Deinde grāmaticam omnī ex parte p̄fecte docendi sunt/ vt enim in edificijs nisi valida iacta sint fundamenta quicquid supra cōstruas corruat necesse ē. Ita z in studiorū ratione nisi principia optime calleāt quo magis progrediūtur: eo magis imbecillitatem suam sentiunt:

quo circa nomina & verba declinare in primis pueri sciāt:
sine quibus nullo modo puenire ad intellectū sequentiū pōt: nec
semel tantū docuisse pretius sit pceptor / sed sepe repetens
iterūq; ac iterū memoriā in ijs pueroꝝ exerceat: & tanq; di
ligens impator qd didicerint & qstū / recognoscat. Inter
dū vitiose ipse declinet vt illoꝝ certitudinē tēret. Magnū
enim pficiēdi testimoniū erit / cū alioꝝ errores intelligere
videbūtur. Dramatice autē due ptes sunt quaz alteraz
Methodicen q̄ breues oīm orōnis priūm formulas idest
methodus declarat alterā hystoricen q̄ historias & res ge
stas ptractat appellāt / eas formulas multis ex libris q̄ ex
tant capescere licebit, sed magna ex parte cōpendiūz illud
optimi parētis mei ad id iuuabit. Ubi sicut nihil ē sup
flui / ita oīa facile repientē q̄ ad orōnem recte struendā p̄du
cere videant. Sed illud a magistro obseruari volum⁹, vt
quas pponit pueris earū regularū declamationes: eas tū
scribant, tum absq; scriptura cōponant. Si enim res cri
pserint tantum / euenit plerūq; vt rogati nihil ex tempore
sciāt respōdere, vtpote soliti in omnibus partibus mul
tum diuq; meditari. Contra vero si memoriter solum res
spondere didicerint / sepe numero quibus inter se litteris
syllabe connectuntur ignorant: q̄ si ad vtrūq; vt diximus
assuefacti simul fuerint, expeditam consequentur / & in scri
bendo & in loquendo promptitudinem, quam illud quo
q; vehementer augebit si latine loqui continue assuefiāt:
Generales autem quasdam edoceantur velim formulas /
vt citius & firmiter ad id quod ex ijs regulis cupi
mus perueniant, cuius generis est: vt eozum verborum q̄
actiua nominantur a neutris differentiam in eo pnoscat,
Quod neutroꝝum passiuā neq; in prima neq; in secunda
persona loquēte homine fieri possunt / neq; enim recte di
xerit quispiam, Ego aror tu araris. Similiter vt actiuo
rū notēt ordinē, quoz cū sex spēs eē dicātur: Prima sup
positū & appositū tātū hz; reliq; vltra appositū i accusandī
casu / alios excepto primo eo q̄ stāt ordine casus tolerant.

A iij.

Passiuorum breuissima est doctrina in quibus omnibus nihil aliud fieri opus est nisi ut appositum et suppositum mutatis casibus conuertantur: quid de neutris quam compendio sa precepto. Nam eodem ferme quo actiua ordine se habent constructione nisi quod accusandi casum non habent quem in apposito actiuis tribuimus: nam que transitiva neutra dicitur licet accusatiuum habeant non tamen ut actiua duos eiusdem conditionis verba postulat: Depo-
nentia neutrorum formulam sequitur: Pauca pro-
posuimus exempla quo facilius mens nostra intelligeretur.

Erit autem illud per quam utile: ut in his regularum de clamationibus consuescant ornate componere ut (exempla causa) oratio plerumque verbo claudatur: et quicquid ab illo pendet anteponatur quod id a quo dependet: facilius enim postea ad stili elegantiam perducuntur: Illud iam superfluum est admonere: cum doctum preceptorem supposuerimus: ut castigatos habeant libros: nam in eo de quo supra mentionem feci patris compendio multi multa addere vulerunt: qui dum periti stultis reperiri querunt: stulti peritis sunt inuenti: quod ne magis detrahendi quam veritatis studio adducti dicere videamur, duo in eo genere exempla proponemus. Vides enim in ea comparatiuorum regula que docet nominibus adiectiuis secunde declinationis a genitiuo addita or. fieri comparatiuum: exceptis que habent vocalem ante vocalem vulgo id esse deprauatum et scriptus que habent vocalem ante us. Alii siquidem tenuis et similia que vocalem ante vocalem habent comparari: quasi id non dictum sit in secunda tantum declinatione. In qua nullum nomen reperies comparabile que vocalem ante vocalem habeat. nisi in us terminatum: quo circa vtrumque in idem reuertitur et ante vocalem et ante us. Sed suam ipsi declarant ignorantiam: dum id tollunt quod minime intelligunt: Hoc tamen minus malum est cum nihil erroris apporet: Id vero nullo modo ferendum quod in patronymicorum abusione additum est: Et si ap. mutatione: ut tyrides: Nam cum in deprauatis codicibus ita scriptum reperint credo ut suum errorem fouerent: et inscitiam sub

parentis mei auctoritate p̄tegerent. in eis regulis id a scri
pserint. At si quid litterarū grecarum delibassent tydides
non tantum legi debere cognouissent. has igitur regulas
non semel tantum percurrere sat est: sed bis terq; atq; am
pli⁹ si oportebit repetat̄: vt eas tanq; manū digitos pm̄
pte calleant. Nec omnino absurdum erit etiā cum ad
maiora studia transferint / ad easdem interdū reuocari. do
nec mentib; sic inhereant / vt nulla tempis intercapedine /
nulla negotiorū varietate / aut magnitudine elabi queāt.

Sed cū earum noticiam iam assecuti erūt. cōiungenda
erit syllabarū versuūq; cognitio cuius tanta est vtilitas vt
apte dicere ausim nemines posse iure doctū appellari: cui
hec ignota fuerit. Quare p̄scozū diligentiam mecum non
admirari et laudare pariter nō possum: qui licet ad magna
anbelaret / nollebāt tñ hec minima se fugere: Vñ et Agui
stinus maxia ecclie n̄se colūna librū de musica / vbi etiā
pedū rōnes exeq̄tur / p̄scripsit. Sed omissa illozū auctori
tate sola hui⁹ rei vtilitas / immo et necessitas facile decla
rat. q̄nto studio ea sit percipienda: neq; enī recte pronūci
are absq; ea scia q̄sq; valet / imo (q̄ maius est) nō enī recte
intelligere: multa enī in poetis in unum diuersis quidē
casib; / sed eodē sine pnūciata / q̄ syllabarū ignarus nullo
pacto discernet: qd q̄ aliq̄ sunt diuerse penit⁹ significatio
nis / sola vni⁹ syllabe vel prolixitate vl̄ correptōe dignoscē
da: Postremo etiā si nihil vtilitatis afferret / saltē volupta
tis gratia id appetendum esset: Nam sicut pulsante opti
mo citharedo magis delectatur / qui eius artis cognitio /
nem aliquam attigit q̄ qui ignorat: Ita et in poetarum
lectione maiore suauitate afficitur / qui versuum rationes
habet: q̄ qui ea caret: nec in carmine tantum ea prodest:
sed et in ea quam vocant rhetores numerosam orationē /
que pedibus metricis constat. quam qui ab his scriptaz
intelligere non potuerit: multo certe minus eam ip̄e facit
et. Ad eam sententiam non inutilis erit is liber qui sub
Alexandri nomine versibus habetur et quo etiam p̄teri
torū vbi et generū noī s et declinationū formulas p̄cipiet:

nam pter q̄ omnia sumit a prisciano: facilius etiā q̄ car
minib; scripta sunt memorie p̄mendantur p̄seruanturq̄:
Priscianus vero absq; doctrina litterarū grecarū (de qui
bus paulo post loquemur) nostra sententia recte intelligi
non potest. Sed vbi pedum enumerationem quam vul
go scansionem nuncupant ex prima quadam degustatio
ne assecuti fuerint: reliquā deinde syllabarū noticiam ex
frequenti poetarū lectione planius ediscunt: quapropter
virgilij carmina memorie mandent / vt ad omnē syllabe
quantitatē optimi poete auctoritate nitantur z exemplo.
declamare autē etiāz in his oportebit vt assiduitate pedū
numerum etiam solo verborum cantu annotent. Deinde
alia versūū genera ex ijs perdiscunt / qui de ea re volumi
na scripserūt: vt nihil in hac vtilissima scientia intactum
pretermittant. Illud hoc loco tanq̄ e specula p̄mone
re velim: z vt ait satyrus. Credite me vobis solum recita
re syllabe, hoc in q̄ clara voce predico, neminē posse abs
q; litterarum grecarū scientia in hac versūū doctrina fun
damenta (vt ita loquar) medullam penitus introspicere
Scio enim plerosq; esse qui eam latinis litteris necessa
riam esse negent: qui quoniā ignari ipsi sunt / optarēt reli
quos inscitie sue pares eē / vt inter ceteros si nō superiores
saltē nec inferiores iudicārētur. Vbi vero dū viuā nemo
hūc errorem (si error ē) eripiet vt eā nō mō vtilē sed p̄ necessa
riā lris nostris eē nō credā. Nāq; vt omittā q̄ ei⁹ doctrine
exptes litteras natura longas sepe imprudēter p̄trahunt /
q̄ neq; diphthongos neq; alias scribēdi recte normam. i.
orthographiā tenent. q̄tum id ē existimandū q̄ nostrorū
vocabulorū maxima ps inde originem traxit. q̄ multa in
scriptorib; repiūtur q̄ nullo mō hui⁹ lingue ignar⁹ expla
nabit. Virgilius descēsum ad inferos qz neq̄ant impune
aues supuolare Auernū dicit / a Brais noiatur q̄ ipsi ni
mirum scient nisi, ornin auem dici audierūt. Quidius de
cerberi spumis aconita venena nata eē dicit, q̄ qz nascūt,
dura viuaria tute. Agrestes aconita vocāt, q̄ hoc enucle
abit nisi baconin caute m dici sciat. Syllā nisi megaren

tium regis filiã in auem cõuersam dicit / q̄ a tonso capillo
ciris est nominata: qd̄ nemo sane intelliget nisi: ciro. ton
deo esse didicerit. Venerẽ quocq̄ in fastis a spumis maris
notatam asserit / q̄ nec ipi intelligent nisi: aphroditin apo
ton aphron. deriuatũ eẽ eis declaret. Hinc etiam magis
ignoratiẽ sue cũ scientia q̄z disputationis veritate adduct
confitebũtur: si declinationes quãsdã tam in oratoribus
q̄z in poetis grecas eẽ meminerint quarũ nulla apud nos
regula tradit. nã z luctificã a lecto: z noie dido sepe voca
tiuo / z **D**ãtus filius in accusandi z generandi casu virgi
lius z Rhetorice z dialectice / z alia eius generis oratores
protulerũt. multa sunt eiusmodi q̄ cõmemorare ad susce
ptum opus minime p̄inet. Hos aut̄ z veterũ doctissimo
rum exẽpla: quorũ nemo grece lingue expertus fuit z quin
tiliani auctoritatẽ q̄ nostras a grecis effluisse ait: z **L**ice
ronis: qui si cato in libro de senectute eruditius loq̄tur q̄z
cõsuevit in suis ipse libris attribuendũ eẽ lris grecis cen
set. Et flacci exhortationẽ seq̄ntes. Vosq̄ exemplaria gre
ca nocturna versate manu / versate diurna / qz **B**rahijs ige
niũ graihs dedit ore rotundo musa loqui. quo pacto eam
linguam discere possint: pro ingenio nostri iudicio com
monstrabimus. Hec sane me fugit quintilianũ (vt ab illo
sumat exordia) p̄cipere qd̄ mihi ea rõne difficilius videt:
qz cũ ea nobis lingua naturalis non sit / nisi prius aliqd̄
loquedi principũ ex nostra habuerint in ea p̄discẽda pue
ri nescio quo mō deterrẽtur. Atqz ita mihi psuadeo q̄ntili
anũ sic p̄cepisse / qz suis tempibz latinã linguã omnes ha
berent / nec in ea tanta elaboratione opus esset. Vidi ego
contra / nõnullos sub optimo z eius lingue nõ minus q̄z
romane doct. ssimo parẽte meo / postea q̄z n̄arũ fundamẽ
ta contingerant. vno anno in grecis tantũ profecisse vt q̄s
nũqz viderãt libros p̄ se in latinã linguã sic integre fidei
terqz conuerterent / vt ab omnibz facile probarentur. Eaz
igitur adolescentes arripiant: nec confuse z inordinate vt
apud grecos tradi solitũ erat: sed eas habeant regulas q̄s
parẽtis n̄i p̄ceptor **D**aniel Crysoloras sũmatim colle
git: vel quas parens ipse noster compendij **A**mantissim⁹

ex illis contraxit. et interdicens admonentur maxime
verborum genera tempa generali quadam p̄ceptione de
r̄uare. Et ea q̄ apud illos anomala verba sunt tanquam
vngues calleant. Sic enim facillime (q̄d in ea lingua vri
lissimū est) nomen a verbo. et verborū tempa etiam prima
fronte discernent: hoc autem et frequenti et diligēti p̄cepto
ris interrogacione consequētur. Paulatim deinde ad scri
ptores progredientes et ad eos primo qui insoluta oracione
faciliores nedum sententiarū pondere laborare cogantur:
vt quod i principijs maxime desideramus regulas quas
didicerūt confirmationem omittant. Ut igitur quisq̄ du
rissimus erit: ita postremus eis tradatur. ad poetarū po
stea principē homerum perueniēt. qui sicut nostris omni
bus fontem prebuisse videtur: ita ad discendū non diffici
lem contemplari queāt qui tanquā in speculo eneida ad
illius opera cōfirmavit adeo vt ferme nihil in virgilio cō
paratur q̄d idem apud homerū non sit. Necres tantū sed
et versus plurimos verbū aduerbiū inde translatos confi
derabūt. sicut idē quoq̄ et de Theocriti Bucolicis et hesi
odi georgicis ab eo factitatum ē. Reliquis deinde et heroi
cis et tragicis et comicis insudabūt. hoc in primis seruent
vt in ea lingua vocabulorū varietatem et copiam quibus ea
maxime abundat non tam memoria q̄ et scriptis colligāt:
atq̄ eo promptiora erūt si i ordinē redacta fuerint. ex hac
n. scribendi assiduitate menti magis imprimūtur et accen
tus quorū sermo ille plenus est peritius notantur. Quis si
forte vt est memoria labilis effluerint habebūt semp quo
tanq̄ in thesaurū se recipiant. Quapropter id nō medio
criter conducat si scribere ab initio didicerint et in eo se ve
dementer exercuerint. q̄d etiam ad legendi expeditionem
non parū confert. Ubi vero aliquantū p̄gressi fuerint
tūc vel ex greco in latinū vel ex latino in grecū vertere in
cipient. quo genere exercitacionis p̄rietatem splendorēq̄
verborū et promptitudinem lingue facillime cōparabūt.
multa enim q̄ legentem forte fallerent transserētem nullo

modo fugere possunt: Nolumus tamē dum eas linguam
ediscunt/nostā penitus omittant/ne de cōsuetudine aliq̄
illam obliuiscantur: z deinde opus sit ad prima iterū ele-
menta recurrere: Sz cū eas quas diximus grecarū lit-
terarū primas regulas habuerint/tūc ad prisciani ceteros
rūq̄ grāmaticorū cognitionē trāscendāt/vbi ea que breui-
ter ab initio cognouerāt diffusius accipiēt: z multa vide-
bunt scriptorū auctoritate licere q̄ prius ppter breuitatem
discendi eis incognita fuerāt: Sub idē tempus z in Li-
ceronis eplis declamabūt/et quibz stili tum elegantiaz tū
facilitatem: z sermonis puritatē ac sententiarū grauitatē
adipiscuntur: quas si memorie mādauerint mirificos pos-
stea fructus inscribendi promptitudine percipient. Remo-
tamē existimet in sola illa eplārū declamationē pinguem
z quā Cicero adipatā vocat orationē cōsistere, eā nanq̄
multarū z variarū rerū lectio pariet Flacco teste scribēdi
recte sape ē z principiū z fons. Quare vt ad alterā grā-
maticę prem quā historice diximus noiari traducantur
iam tēpus erit Et sicut reliquas sub cōpēdio prius regu-
las didicerint: ita z eos qui res gestas carprim collegerūt
prius perlegent: quo in genere Valerius z Justinus eis
offerētur/quibz z externā z romanā historiam vno ferme
aspectu contemplabūtur. A valerio ea quoq̄ prestabitur
vtilitas vt ad omnes virtutū partes ad egregia tū dicta
tum facta exemplis orationem exornent. Reliquos de in-
de historiographos ordine perlegent/hinc variarū gen-
tium mores/instituta/leges: hinc varias hominū fortu-
nas: ingeniorū z vitia z virtutes excerpent: que res ma-
xime in quotidiano sermone facundiam z in varijs rebus
prudentię opiniōnē creabit. Eodem ferme tempore poe-
tas omnes ordine percurrēt in quibus verisimiliū figmē-
torū subtilitatem admirabūtur/z ad quotidiane vite in-
stitutionem sub fabulamentis contextam reuocabunt. ea
eni a poetis cōficta eē cicero arbitratur/vt in fictis perso-
nis imaginē quotidiane vite nostre intueremur. Quō etiā
beatus hieronimus de terentio sensit q̄ ad furiaz scribens

B

de viduitate seruanda / cū ebrietatem diceret fugiendam
cōmitij auctoritatem adducit. Sine cerere ⁊ libero friget
venus / cuius inquit finis est humanos mores nosse atq;
describere / ab ip̄is flauiorū / montiū / yrbiuz / nationū. Et
nomina ⁊ sitū colligent. A virgilio autē inchoandum esse:
vt augustini cōfirmat auctoritas / qui in hūc modū inq̄t:
virgiliū p̄terea paruuli legūt vt videlicet poeta magnus
omniūq; p̄clarissimus atq; optimus a teneris ebibitus
annis nō facile obliuione possit aboleri: Lucanus forte
non absurde post rhetoricam relinquet cū eum quintilia
nus oratorib; magis q̄ poetis dicat imitandū cē. in quo
tamē ea ē vtilitas vt p̄fiteri nō dubitem / q̄ eū poetam pro
be intelligat iam posse in doctorū hominū nūcro haberi
in deliberatiuo p̄sertim genere ip̄ius orationes adeo gra
ues / adeo artificiose sunt / vt nesciā an ab aliquo rhetori
cas p̄ceptiones clarius colligere valeāt. Post virgiliū
Statij thebais ordine subsequitur / nam cū ad illius imita
tionē cōposita sit / minor erit indiscendo labor / ex ouidio
metamorhoseon nihil ferme erit qd̄ p̄ter fabulas eli
gant / q̄b; in miro studio incūbēt: credētq; eas nō vt q̄daz
putāt poetis tantū congruere / nā ⁊ cicero tū orationes: tū
reliqua volumina fabulis plerūq; q̄si q̄busdā gēmis distin
xit. reliq̄s ei⁹ opib; cū p se ip̄os legēt indulgebūt / illud tū
vnū de fastis in promptu bebūt in q̄ ⁊ fabule q̄dā ignotio
res ⁊ historie ⁊ fastoz rō satis abūde p̄tractat. vtrinq; totus
is liber ad nos puenisset: nullū enim hērem⁹ ex q̄ plenius
⁊ mores ⁊ sacra veterū p̄spicerem⁹. tragedie senecę cū pro
pter fabulas multū iuuāt tū vero p̄pter snias ⁊ vite / ⁊ ser
moni quotidiano cōmodissimas. nā sicut grauissima oīa
cōtinet ira lasciuū nihil: Ad sermonis tū puritatem ⁊ ele
gātiā tū p̄prietatē nemo Terētio magis idoneus / adeo
vt terentij verbo frēq̄nter cicero v̄tat ⁊ libenter se vti cice
ronis lelius ille testet. q̄re assiduitate legēdi memorie cō
mendandus erit: huic iuuenalē satyrozū p̄ncipez q̄si co
mitē addere nō verebor: nā hos duos q̄ in p̄mptu habue
rit p̄fidat is oīa q̄ in q̄tidiano sermōe cōtingunt nō modo

ornate ploqui posse / veyz etiā a d omnē materiā sentētiā
a n̄c se habiturū. nec ideo deterreat quispiā ab illius sary
ri lectōne / qz nōnullis in locis vitia qdam horrenda apte
nimis redarguat. primū enī id raro facit. Deinde vitio
sos magis vitioꝝ increpatōres detestari debemus: at illi
lis omissis q pauca esse diximus nihil inuenimus: non
laudabile nō cristiano homini maxime congruū plautus
nō ad sales mō q vite sunt ornamēto sed ad eloquentiam
vehementer pderit / cū ei veteres tantū tribuerint / vt affir
marent musas si latine loq voluissent plautino sermone
fuisse locuturas / macrobius quoq duos antiqs tempib
elequentissimos fuisse asserit. z comicū plantū z oratorem
tullū. Orati⁹ pter optimā poetice artis cognitionem /
etiam sermonis pprietatē mea sententia suppediabit / nec
queqz facile inuenies in rerū epithetis virgilio magis ad
herentem / adde q ad aliorū saryorū intellectu multa vo
bis accōmodat p̄sius breuis qd z obscurus. Sed id rei
rū varietate cōpescat. Alij non sunt q qd inutiles poete
sed alio tempe magis apte lectitandi. Teterū qz in poe
tis multa z de astrologia z de firm orbis sumpra repiunt
haud erit incōmodū tractatum spere pernoscere pompo
niū mellam. Iginū Solinū / z quem nuper in latinū pat
rens noster conuertit strabonē videre ad hanc rem etiam
putile erit ptolomei picturas habere familiarem / ita vt in
oim locorū descriptionē mētis oculos ad eā figurā appli
cent: z quasi p̄ntes rem ipam. intueri videat. Aliter enim
orbis descriptio quandaz plerūqz importat obscuritatem
Perspicuū iam nimirū esse arbitror eū qui in p̄dictaz
rerū studijs eruditus fuerit ad rhetoricē disciplinaz posse
trāscendere ex qcū discendi artes fuerit affecutus / non mō
Liceronis ofones intelliget verū etiā ex supiorū rerū va
rietate z copiosam z ornatā cū arte p̄iūctā hēbit eloq̄ntiaz
Nihil aut̄ rhetorica ad hirenū cicerōis ad id p̄dicēdū act
cōmodati⁹ erit: nihil vtil⁹ / vbi oēs oratoris p̄tes / sicuti nō
plūce ita p̄fecte exponū / in q qdē audiēda / etiā declamare
oportebit. Nā oīs p̄ceptō ad exercitandēz d̄z accōmodari.

B ij

Postea non difficile erit alios a Licerone ad oratoris
institutionē compositos libros pnoscere z pcepta in eius
orationibz tanq̄ in speculo intueri. Similiter z q̄ntiliani
in ea re excellentissimi opa pcurrere. Verū qm̄ oēs Lice/
ronis libri q̄ assidue lectitandi sunt / qm̄. z viles z faciles
quoqz nunq̄ intermittēdos iudicamus morali philoso/
phia referti sunt. q̄ oratori quoqz pncessaria ē Optimū
erit vt dialecticorū argumenta z aristotelis ethica perdi/
scant. Hic deinde Platonis volumia ex cui⁹ fontibus oia
ille hausisse / z ad cui⁹ imitati onē se penitus cōformasse vi
detur. Adeo vt quosdā etiā dialogos Platonis more z
ab eo q̄ in loq̄ndo primas habet ptes / z a materia ipsa in
scripserit: Liceronis autē libri cū oēs excellentissimi sint z
viles mea snia z liber officiorū z tusculane q̄stiones prin
cipatū optinēt. Alter qdē ppter pcepta ad omnē vite ptes
idonea: tusculane vero ppter variā multiplicēqz rez cogni
tionē pter pcepta q̄ ad omnē ferme scribēdi materiā largā
nobis copiā exhibēt. si q̄ vero iuris ciuilibz ps adhibebit
ea tū ad causarū tractatū iudicialiū: Tū ad plurimoz lo/
coz explanationē vehemēter iuuabit. Que oia posteaqz
adepti fuerint Jam nō mō pceptore nō indigebūt: Sed
ipsi alijs pceptores erūt idonei: Itaqz p se z legere z intelli
gere poterunt. Ceterū qz quēadmodū a mgris instruen
di sint satis abūde vtputo demonstrauim⁹. Reliquū ē vt q̄
pacto in studēdo adolescētes ipsi se gerāt apiam⁹ / oim autē
pceptoz illud z primū z saluberrimū esse statuim⁹: ad qd
oia velut ad quendam vt greci dicerent scopon sunt refe
renda / vt adolescentes ipsi aliqui se doctores fore cogitēt.
Nā qui studioz suoz testimoniū nūqz reddendū esse pu
tauerit multa omittet plurima leuiter z vt dicitur in superficie il
lotis pedibz p̄trāsibit. Nihil intime z ad medullā vsqz tē
tabit introspicere. q̄ vero oportere q̄ didicerit docere ex
stimauerit: Nihil intactū aut indiscussum relinquet: oia q̄
in q̄stionē venire possint sibi ipsi tanq̄ in dialogo pponet /
z disputationis veritatē elicere conabit: si quē etiā hebūt
cui exercitationis causa q̄ audierint exponant nihil bog

erit vtilius: Nam vt ait quintilianus optimū pficiendū ge/
nus ē docere que didiceris: Nec sunt solū a pceptore au/
dire contenti: sed qui in auctores pmentaria scripserunt z
probatū sunt eos ipmet plegant z radicatus (vt aiūt) sentē
tias z vocabulorū vim annotēt: Fluas ipsi sentētiās
z ad rem accomodatas exquirant. Explanatōnes quoq;
in libros scribere vehementer cōducet: sed tamen magis si
sperabūt eas in luce aliquādo prodituras. Attētiōres em̄
ad ea sumus ex quib; laudem venari studemus. hoc exer/
citationis genus mirifice acuit in geniū: Linguā expolit:
scribēdi promptitudinē gignit: pfectam rerū noticiam in/
ducit. memoriā cōfirmat: Postremo studiosis quasi qua/
dam expositionū cellā promptuariā z memoriē subsidiū
prestat. Ubi primū p se studere incipient operā dabūt/
vt eos videāt q; varijs ex reb; cōpositi sunt: quo in gene/
re ē Sallius macrobi⁹ saturnaliū/ Plinij naturalis histo/
ria. q; nō minus variā ē q; ipa natura: his addim⁹ Augu/
stinum de ciuitate dei/ q; liber historijs z tam ritu veteruz
q; religione refertus ē. Sed omnino illud teneāt vt sem/
per ex ijs q; legūt conētur excerpere/ sibi q; psuadeāt. q; pli/
nius dicitare solebat nullū esse librū tam malū vt non in
aliqua pte prosit: hec studendi rō apnd veteres obseruata
fuit: adeo vt plinius maior electorū centū z sexaginta opi/
stographos sororis filio relinqrit quos aliquā quadringē/
tis millibus numū largio licinio in hispania vendere po/
tuit: ea vero potissimuz excerpent q; z memoratu digna: z
paucis in locis inueniri videbūt. Erit hoc etiā ad ora/
tionis tū copiā tū pmpitudinē valde idoneū: si interlegē
dū ex varijs libris sentētiās q; ad eandē materiā ptinent
annotabūt. z in vnū quēdam locū colligēt Pitbago reo/
rūq; more quicqd excellēs interdū legerint vel audierint
vel peri cōmemorabūt. Imprimūtur enim ea cōfirmatio/
ne adeo vt non difficilime ex memoria aboleri q;ant: vali/
dior etiā illa erit impressio si statuto aliquo mēsis die pze/
ceptorū oim̄ memoria renonabit. In grecis q; breuissi/
me proficiēt si cum primuz fundamenta acceperint non

semper magistrum ducem expectabunt, sed ipsi se excitabunt, et
magistri loco eos libros sibi desumunt: qui in latinum conuer-
si sunt, et vna cum grecis percurrendi ex viroque lectione vo-
cabula ipsi per se colligunt inveniunt nonnunquam persertim in
sacris libris nonnulli grece latineque exscripti ita ne vna quod
syllaba interpretationis versiculus, aut maior aut minor sit,
ij ad hanc rem sic optime conducet, ut quosdam ego cogno-
uerim quod hac ratione ad maximam huius lingue noticiam, absque
preceptore vello puenerint. Frequenda erit imprimis gre-
carum litterarum lectio, nam si nostra temporis desuetudine dilabi-
tur, quod de ea iudicandum est quod nobis naturalis non est, oportet
autem legentem non introsum aut sub lingua immurmur-
rare, sepe, nam, accidit ut nec se ipsum audiens, plurimos ver-
sus quasi illinc alienus excurrat, clara autem lectio cum ad intel-
legendum non mediocriter prosit, utpote auribus vel ut alio
extrinsecus sonante mentis attentione acriter excitatibus,
non parum etiam ad stomachi digestionem valere ferunt hi qui
nature ac medicine secreta tenent: nam ut etiam Plutarchus
tradit vox que spiritus motus est non in superficie sed peni-
tus in testina corroborat, calorem auget et sanguinem atte-
nuat, vniuersas emundat venas, Arterias etiam aperit
supuacane humiditatis vini consistere figique nullam finit
in his vasibus que cibum assumunt et excocunt, plinius quoque
lectionem grecam et latinam lectitare se refert clare et inten-
te non tam vocis causa quam stomachi, Ariston etiam dicere
solebat neque balnei neque orationis non purgantis vllam
esse utilitatem, Lauendum tamen ne clamosa vox et violen-
ta fiat, Intentiones namque nimie dirupunt et raucitatem fre-
quenter inducunt, In magno plerumque numero legere si con-
sueuerint ea res pariter in pronuntiandis orationibus auda-
tiam, qua cum multis nostris temporibus carere videamus.
Tum vero Socrates quem eloquentie parentem appel-
lare Cicero non dubitauit: adeo eius expertus fuisse dicitur
ut nec vnam quidem orationem memoriter pronuntiare
valuerit, Interlegendum non prius subsistere oportet,
bit quam ad sententiam terminatam: quam clausulam vocat peruenire

rint q̄ si primo (vt dicit) p̄gressu minime fuerit intellecta:
reuocādus erit gradus ⁊ attentioze mētis acie bis terq; re
legenda / donec obaudiens sensus diligētia pulsantis exci
tetur. nec faciāt / q; supiorib; annis q̄ndam in legendis de
oratore ciceronis libris facere audiuimus / q̄ verba rātū
⁊ dictionis ordinatū admirabat / sensus vero penit⁹ omit
tebat. sed imitandi sunt q̄ vehemēter sitiūt: ij. n. nō prius
tozeumata ⁊ poculoz insignia cōtemplantur q̄ ardore si
tis restrinzerint. ita studiosi primū sententias moresq; de
cerpant / deinde ad dictionis florē puerantur. q̄dam sunt
animalia q̄ florē depascūt vt a pes. q̄dam ramos vt ca
pre. q̄dam radices vt sues: Studiosus vero corū sibi exē
pla pponat. q̄ omnib; his veltuntur. In historia q̄d egre
gie q̄d noue dictū sit. In verborū cōpositione pure ⁊ ele
ganter scripta. In sentētijs q̄d fortiter / q̄d prudēter / quid
iuste / q̄d modeste ānotet. De poetica q̄d de polypodis ca
pite tradit idē ipse sentiat / aiūt siquidē q̄ de secretioze rerū
natura tractāt sumptū caput illud in cibis plurimū suani
tatis afferte. Leterū grauib; in somnis turbulētissimisq;
fantasmatis sensuz afficere. Ita poetica hominū animos
maxima quidē dulcedine alit ⁊ pabulo. nō minus vero tu
barū ⁊ agitationis ingerit / quo circa interlegenduz animi
frenis vri opus est. nec ita fabulaz studio efferrī vt figmē
ta illa sic nuda capiant. sed vni qd̄q; quid vtilitatis sub
cōmento afferat rimandū ē. ⁊ id Latonis quod ⁊ de Li
ro scribit Xenophon obseruandū siquidē cū puer esset p̄
ceptoris imperia obibat quid / sed cur imperarēt causam
sibi declarari petebat. Que apud poetas ipie / crudeliter /
iniuste / turpiter dicūtur non ea vitio danda sunt / sed artis
excellētia consideranda que singulis personis decorum
suum reddit. Sic enim ⁊ alijs in rebus accidere videm⁹
vt a quibus re ipsa apparētib; animus abhorret / proprie
tū efficta libēter vel cōtemplamur / vel audiamus. Nam ⁊
chrysolozā nostrū sic dicere solituz accepimus / scorpios ⁊
serpētes q̄s fugim⁹ si pictos vera q̄dā imitatione videri
mus magno oge delectamur suis grunitū. ferre stridorez!

B ijii

venti, sibilon, maris strepitū: cū audimus turbamur ani-
mo: q̄ tamē si quis ficta voce imitetur voluptate quadam
afficimur. Que vero in scriptoribz vite accommodata et ad
virtutis rōnem pertinentia repūtur ea memorie cōmendā-
da sunt: Ordo potissimū in studendo adhibendus erit
ne varios libros confuse legant, sed singulis lecti onibus
disputas horas haberi oportet q̄ vna res plurimū p̄dest:
et ad librorū varietatē et ad rerū cōsumationē: q̄ abūde et
facile p̄cipi p̄t: si q̄s statura hora exiguus q̄d vel legat vel
exscribat et id absqz vlla intermissione faciat, intelliget, n.
paucis diebz multū se p̄fecisse, hoc illud sonat hesiodi a pa-
rente nostro sic interpretatū. Paruula sitiētes supra diceisse
pusillis. Idēqz freques pagas grādis cumulatuz a ceru?
Perturbatione vero et ea quaz greci antaxian nomināt ni-
hil nō modo inuicilis verū etiā deformius eē ex alijs quo-
qz rebz intelligi licet. Laborus ex multozū varietate cōfici-
tur: q̄ si prout cuiusqz animus tulerit canere voluerint in
cōcinna q̄dam emergit et auribz in iocūda clamantū con-
fusio. Ceterū cum suo quisqz loco et tempe vt institutū est
ita vocem emittit ex multiplici sono grata quedam et con-
sona exultat harmonia: In exercitu quoqz idem cernereli-
cet vbi si passim et neglecto ordine pallantes euagent mu-
lites et facilem hostibz victoriā p̄bent: et turpe quoddam
oculis spectaculum offerunt: cum equites pedites curi-
calones, sarcine, promiscue ferūtur: et se inuicē si conferē-
da sit manus impediūt, p̄tra bñ instructū exercitū et amicis
spem et hostibus terrorem incutit, cum equites scutatos
sagittarios: sonditores suo quēqz loco procedentes ordi-
nemqz seruantes intuentur: Quare non minus in littera-
rij studij ratione quā ceteris in rebus vtilem hunc esse ar-
bitremur ordinem. Nā nisi diuisa fuerint lectionibz tem-
pora distrabitur multitudo librorū animū efficiturqz vt
dū eodē tpe multa simul nobis vidēda cogitatōne cōple-
ctimur nullā in p̄te libez sortiamur et in tētū mēris habi-
tū. Adde qz euz vespi mēoria sū repetenda q̄ die cognouit
mus difficile id assequi possumus vt quid apud quenqz

legerimus vnū sub aspectum nulla cū dubitatōne aut erro-
roze colligamus/nisi distincte omnia sese nobis offerant.
Vnū illud addhiciemus nostri q̄dem ordinis sed nō vtili-
tatis extremū/quod tamē nō magis p̄ceptum q̄ adhorta-
tionē existimari volumus. vt nihil hoc litterato otio dul-
cius esse arbitretur quod vt ait Cicero ad adolescentiā agit.
senecturē oblectat. secundas res ornar. aduersus pfugiuꝝ ac
solatiū p̄bet: Delectat domi nō impedit foris: Ac propte-
rea nullum tempus ab his studijs vacuū p̄ter labi sinant.
hoc sit eis negotiū: hic labor: hec quies in his vigiliis/ in
his etiā somnus reponat q̄d enim honestius facere p̄nt/
q̄z cū otii appetūt in eo otio versari: q̄d ab omnibz semp
z vtilissimū z iocundissimū ē indicatum. q̄ntū reliqui ip̄s
alio q̄ntum pile q̄ntū spectaculis tribuūt. tantū ip̄i ad hec
recolenda studia sumant. vbi non deerit q̄d videant. q̄d
spectent: q̄d admirent. cui applaudāt: vbi dum erūt nihil
audient q̄d audisse: nihil dicēt. q̄d dixisse peniteat/ nemo
apud eos quēq̄z sinistris sermonibz carper. neminē ip̄i re-
p̄bendēt/ nulla spe rerū inanium/ nullo timore sollicitabū-
tur: nullis rumoribz inquietabūtur. secum tantū z cum in-
belli atq̄z etiā quod ceteris negatum ē cum mortuis lo-
quentur. hec est illa vita quā regiam sinceramq̄z plinius
iunior appellabat/ hoc est illud otii quod dulce honestū
q̄z ac pene omni negotio pulchrius idem pallam affirma-
bat: hoc est quod satius esse artilius eruditissime simul z
facerrime dicere solebat. otiosum esse q̄z nihil agere hac
ratione plinius ille maior omne tempus perire arbitra-
tur quod studijs nō impenderetur: cuius adeo parcus ex-
titisse dicitur vt plinium minorēz sororis sue filiū sepius
cozripuisse dicatur q̄ ambulat z quia scilicet tēpus illud
non perdere poterat. quin immo cuz de maiorū more le-
gi faceret: z lector quem greci anagnostin nominant qua-
dam perperam pronūtiasset quidam ex amicis reuocauit
z reperi coegit: Cui plinius nēpe itellereras inquit z cuz
ille annuisset. Cur ergo reuocabas. Decē amplius versus
hac tua interpellatōne perdidimus. Lato quoq̄z qui post

mortē vitē sē ē cognoīatus ne tps pderet iterim dū sena-
tus cogere ī curie vestibulo aliqd lectitasse fert. Accusa sse
naturā Theophrast^o dī qz cornicibz z ceruis longā vitam
pstitisset z qbz diu viuere nihil necesse erat: hoībz vero bre-
uem q multīs seculis ad infinitā rez cognitionē indiges-
būt: qd an philospho graui deplozare pueniat ipse vide-
rit: Hos tū hoc teneam^o nō oportet inane hoc tps effluere
re qd ille breue nimis eē p̄q̄rebat/ hūit cetere animātes nisi
tū aliqd natura: vt eq currere. Aues volare/ hoībz vero sci-
endi cupiditas tradita ē. vñ z hūanitatīs studia sunt nū-
cupata/ quam enim greci pedian vocāt/ nos eruditionez
institutionēqz in bonas artes dicim^o: eā hūanitatē quoqz
veteres noīarunt/ qz scīe cura ex vniuersis animātibz vni
homini data sit/ hoc autē studioz gen^o variā magis qz reli-
qua sciam p̄plectit. Ceterū vt spero q iam p seipos scri-
pta intelligēt tantā studēdi voluptatē esse p̄cipiēt/ vt nō is
adhortationibz mime egeāt: Quare iam scribēdi modus
hic sit: Dabes mi Daffea p̄ceptore mun^o/ qd longe pl^o
vilitatis in recessu hīe cognosces/ qz in fronte promittere
videat. Hic etenī z docēdi ordo z studēdi p̄cepta/ qbz nō
mān^o doctissim^o qz optim^o parens meus/ z p̄cipiēdi iure
auus tu^o/ discipulos instruebat/ q vel hac vna rōne opti-
ma eē putabis/ q ex ei^o ludo vel vt ex eq troiano meri litte-
rarū principes p̄dierūt. Nā z maxima illorū ps/ q cū reli-
quas orbis ptes tū vero hāc nostrā Italiā studijs excolu-
erūt/ ab eius fontibz emanarūt: Igit si toto vt aiūt pector-
re in hec p̄cepta exēqnda incubes/ tantū inde fructū asseq-
ris: vt quā de te spem nobis tua in dolēs pollicet. z quam
tui ingenij opinionē cōcitasti/ nō mō sustinere z tueri/ vel
rum etiam superare possis: Verone. xv. kal. Martij. D:
cccc. lviij.

Finit modus z ordo docēdi ac discēdi Suarini bapti-
ste impressus beydelberge. per Henricum knoblochzer
impressoz artis magistrum Anno salutis nostre Dille-
simo qdringētesimo octogesimo nono. xv. kl. Januarias

